

بررسی ابعاد سلامت معنوی از منظر نهج البلاغه

بهنام صفاجو

دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی پردیس رسول اکرم (ص) اهواز

bssafa92@gmail.com

فاطمه اقتدار

دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی پردیس شهید باهنر کرمان

fateme.eghtedar4967@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی ابعاد سلامت معنوی از دیدگاه امام علی (ع) در نهج البلاغه بوده، که با تاکید بر متون مذهبی و به صورت مطالعه کیفی-توصیفی صورت گرفته و این پژوهش از نوع تحلیلی - توصیفی است که برای تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل محتوای آشکار و ضمنی؛ و برای استخراج ویژگیهای ساختاری مفهوم سلامت معنوی در نهج البلاغه درباره‌ی سلامت معنوی استفاده شده است. اهداف این تحقیق توضیح سلامت معنوی و ابعاد این نوع از سلامت می‌باشد. روش پژوهش به صورت کتابخانه ای و استفاده از کتاب ها و مقالات در این زمینه است. در پایان به این نتیجه رسیدیم که سلامت معنوی در عصر جدید بسیار کاربرد دارد و تاثیرات سلامت معنوی بر دیگر ابعاد وجودی انسان و تاثیر شگرفی در زندگی افراد جامعه دارد که سلامت معنوی جامعه علوی به مفهوم ارتباط سالم انسان با عالم معنا و حرکت او در مسیر قرب الهی با ابزار توحید و معاد باوری، وارستگی و بندگی خداوند است.

واژگان کلیدی: سلامت معنوی، دین، نهج البلاغه، امام علی (ع)

مقدمه

سلامت از مهمترین دغدغه های آدمی از گذشته تا کنون بوده است ، گواه آن نیز توجه به علم پزشکی و پیشرفت های چشمگیر در این حوزه است .تا چندی پیش اکثر متخصصان ، سلامت را به صورت تک بعدی در نظر می گرفتند ولی مطالعات جدید نشان می دهد که سلامت بعد دیگری نیز دارد که در واقع روح و روان انسان است که تا مدت ها نسبت به آن بی توجهی می شد . تعاریف بسیاری برای سلامت وجود دارد که در اکثر این تعاریف موضوع سلامت را بسیار سطحی و گذرا تعریف کرده اند و سلامت را فقط به رشد جسمانی و آمادگی بدنی در مقابل تهدید ها و امثال آنها خلاصه کرده اند . ابو علی سینا سلامت را سرشت و حالتی می داند که در آن اعمال بدن به درستی سر می زند و نقطه مقابل بیماری است . دهخدا نیز سلامت را بی عیب شدن معنی کرده است. با نگاه ژرف به ادیان و مذاهب الهی و به ویژه دین اسلام در می یابیم مطالب بدست آمده در حوزه جسم و روان قرن ها پیش در اسلام بیان شده اند و به همین دلیل است متخصصان حوزه سلامت نقش دین را بسیار با اهمیت می دانند. نباید نقش دین را

در نوع نگاه و گرایش مردم یک جامعه به سلامت فراموش کرد زیرا دین یکی از حوزه هایی است که از طریق آن می توان به ارتقای سلامت جامعه کمک شایانی کرد. (حیدر نیا، ۱۳۹۵)

سلامت زندگی انسان همیشه از سوی عوامل مخرب فردی و اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، تهدید می شود، گاهی این عوامل به بدن و سلامت جسمانی آسیب می رسانند، که در این صورت بهداشت جسمی و مباحث علوم پزشکی مطرح می شود. گاه دیگر عوامل آسیب زای روانی هستند که موضوع بهداشت روانی را عنوان می کند و دانش روانشناسی به آن رسیدگی می کند. اما نوع دیگری از عوامل آسیب زاست که اندیشه های معنوی، باورها، اخلاق و ارزش های انسانی را تهدید می کنند و این وظیفه ی دولت هاست که حقوق انسان ها را در ابعاد معنوی محترم بشمارند و به کسی اجازه ندهند که راه شکوفایی معنوی مردم را مسدود کند و نیازهای معنوی آنها برای ارضای خودپرستی دیگران هزینه شود.

در دین اسلام که کامل ترین ادیان بشمار می رود به این موضوع توجه کامل شده است. به طوری که پیامبر و اهل بیت ایشان و به خصوص حضرت علی «ع» به سلامت توجه داشته اند و برخلاف بسیاری از ادیان سلامت را متشکل از دو بعد جسمی و روانی دانسته اند. پیامبر خدا فرمودند: خداوند مومن قوی و سالم را بیشتر از مومن ضعیف و بیمار دوست دارد. در کتاب نهج البلاغه که یکی از منابع دست اول در تعلیمات اسلامی است به موضوع سلامت توجه شده است. (رحمیان بوگر، ۱۳۹۱)

بدن ابزار روح است که برای شناخت و عبادت و خدمت خدا لازم است. وسیله ای است که می تواند روح را در مسیر سعادت یاری دهد. توجه به سلامتی جسم، در ابعاد مختلف مادی و معنوی، کارایی این ابزار را افزایش می دهد. امام، هم به سلامت جسم خودش اهمیت میداد و هم تأثیر رعایت بهداشت بر سلامت و سعادت روح را به همه یادآور می شد و در این باره فرهنگ سازی می کرد. سلامت روان یکی از مباحث علمی است که در رشد و بالندگی خانواده و جامعه موثر است. سازمان بهداشت جهانی، سلامت روانی را حالتی از بهزیستی تعریف می کند که فرد در آن، توانمندی خود را شناخته و از آنها به نحوه موثر و مولد استفاده کرده است و برای ارجاع خویش مفید واقع می شود. (احمدوند، ۱۳۸۳) ابوعلی سینا در تعریف سلامت روانی می گوید: «روان هایی سالم هستند که بر فطرت اصلی خویشان باقی بمانند و در این عالم در اثر برخورد با امور زندگی، از لطافت شان خارج نشده و غلیظ و خشن نشده باشند.» (ابن سینا، ۱۳۷۵)

با مراجعه به متون اسلامی، می توان سلامت روان را در حفظ طبیعت آدمی و ارتقا بخشی آن در راستای اهداف معقول و مشروع تعریف کرد که معیار آن در بینش معصومان (ع)، طبیعی نگاه داشتن جنبه های شناختی، عاطفی و رفتاری فرد و ارتقای بخشی آنها در مسیر زندگی جاوید و برقراری تعادل و هماهنگی در جنبه های گوناگون بشری، برای تحقق اهداف عالی آفرینش است. (پرچم و قره عود، ۱۳۸۹) روان واژه ای است که بسیاری آن را با روح یکی می دانند و اساساً عامل روان را روح می دانند.

سلامت جسم نیز مانند سلامت روان از مواردی است که در هر جامعه ای به آن اهمیت داده می شود. البته میزان اهمیت به این موضوع در جوامع مختلف با یکدیگر متفاوت است. در قرآن کریم که کتاب سعادت بشر است به سلامت جسم در کنار سلامت روان تأکید شده است و سعادت روحی انسان را در گروی داشتن جسمی سالم دانسته است. از جمله شواهدی که می توان بر تأکید قرآن بر سلامت جسمی انسان، ارائه داد، آیاتی می باشد که به بیان انواع خوراکی هایی که برای انسان مفید هستند، پرداخته است؛ خوراکی هایی مثل خرما، عسل، انجیر و... همچنین آیاتی که ممنوعیت خوردن برخی غذاها و ممنوعیت بعضی اعمال مانند لواط و زنا و... را بیان کرده اند، نیز بیانگر اهمیت سلامت جسم انسان نزد قرآن و اسلام است. آیاتی که در مورد برخی عبادات مانند نماز و روزه و... هستند، نیز دربردارنده تأکید بر سلامت جسم می باشد چراکه تمامی آداب مربوط به این اعمال، دربردارنده مصالحی برای انسان است که بخشی از این مصالح به سلامت جسم انسان مربوط می شود. (صدیقی سیده، ۱۳۹۵)

عده ای اعتقاد دارند که سلامت به موضوع تک بعدی است ولی ما معتقدیم که سلامت را باید از هر دو بعد جسمی و روانی مورد بررسی قرار داد. با بررسی سخنان امام علی (ع) می توان فهمید که ایشان علم کاملی نسبت به موضوع سلامت داشته اند و توصیه هایی را برای بهبود و ارتقای سلامت بیان کرده اند و حضرت سلامت را به عنوان یک حق برای تمام مردم جهان دانسته اند که برای بهبود کیفیت زندگی انسان ها ضروری است.

حال به بررسی سخنان گهربار ایشان در این باره می پردازیم :

۱. قلب ، کتاب چشم مومن است (حکمت ۴۰۹)

در اینجا حضرت قلب را روح و روان انسان معرفی کرده اند و چشم را جسم و بدن انسان دانسته اند که از این جمله می توان به تاثیر و رابطه ی دو سویه جسم و روان اهتمام ورزید.

۲. کسی چیزی را در دل پنهان نکرد جز آنکه در لغزش های زبان و رنگ و رخسارش آشکار خواهد شد. (حکمت ۲۶)

از این جمله می توان به ارتباط جسم و روان پی برد و با تعمیم این موضوع به سلامت می توان به وجود هر دو بعد در بحث سلامت اشاره کرد.

۳. ارتباط با خویشاوندان مرگ را به تاخیر می اندازد و عمر را طولانی می کند. رابطه خانوادگی فعال و زنده عوامل بیماری را

از روح و جسم آدمی دور می کند. صله رحم عامل طول عمر شمامست و صدقه آشکار ، مرگ های ناگهانی و زشت را باز

می دارد. (خطبه ۱۱۰ ، ص ۱۴۹)

در این جمله نیز امام هم به عواملی که موجب تقویت سلامت جسم می شوند اشاره می کند و همچنین در مورد راه های تقویت سلامت روان مطالبی را بیان کرده اند و برای نمونه می توان به این موضوع اشاره کرد که رابطه مستقیمی میان روابط اجتماعی با سلامت انسان و طول عمر او وجود دارد که حضرت با ظرافت خاصی به این موارد اشاره کرده اند .

امام علی (ع) به هر دو بعد سلامت توجه داشته اند و داشتن روح و جسم سالم را از الزامات رسیدن به سعادت دنیا و به خصوص آخرت می دانند.

در طول دهه ها سلامتی بر اساس ابعاد خاصی (سلامت جسمی ، سلامت روانی ، سلامت اجتماعی) تحلیل شده بود. پیشنهاد گنجاندن بعد سلامت معنوی در مفهوم سلامت از سوی راسل و عثمان ، یک بعد مهم از زندگی فردی و گروهی را فرا روی صاحب نظران درگیر امر سلامت قرار داد. یک دهه پیش کلیه دولت های اروپایی ، بیانیه کپنهاگ را در مورد رشد اجتماعی امضا کردند که آن ها را متعهد می کرد که به نیاز های معنوی مردم شان بپردازند . اخیرا نیز بر بعد معنوی سلامت در منشور بانکوگ در مورد ارتقا ، سلامت تاکید شده است. (امیدواری، ۱۳۸۷)

موضوع سلامت معنوی یکی از جنبه های سلامتی بشمار می رود . چندی است که توجه صاحب نظران غربی را به خود جلب کرده و موجب شده تعریف هایی برای آن ذکر کنند.(حیدر نیا محمد علی، ۱۳۹۸). سلامت معنوی به عنوان یکی از ارکان سلامت به رسمیت شناخته شده است. (ابوالقاسمی، ۱۳۹۸) علی رغم گستره عظیم پژوهش های انجام شده ، مشکلات بسیاری همچون ابهام در تعریف سلامت معنوی ، عدم توافق کلی بر مفاهیم اساسی مربوط به مساله ، عدم تبیین مرزهای سلامت معنوی و معنویت عدم دستیابی به ابزارهایی مناسب جهت سنجش سلامت معنوی و استفاده از نمونه های کوچک و غیرقابل تعمیم همچنان به چشم می خورد. (امیدواری، ۱۳۸۷)

سلامت معنوی شامل سه بعد شناخت ، عواطف و کنش است . بعد شناختی ، برخورداری از شناخت یا معرفت ویژه نسبت به خدا ، انسان و خلقت و پذیرش و قوانین الهی بوده و اولین گام در حرکت به سوی خدا است . اولین قدم در این بعد شناخت خود است . این گام مهمترین گام برای دستیابی به شناخت خداوند است. گام بعد عواطف ، احساس آرامش ، نشاط ، امید به محبت ورزی نسبت به خدا و انبیای الهی است . از مهمترین شاخص های سلامت معنوی و حالات انسان معنوی ، عواطف مثبت است . بعد کنش ، بعدی است که فرد ، عقاید معنوی درونی خود را در جهان خارج ، آشکار می کند. (مظفری نیا و همکاران، ۱۳۹۳)

بدون شک معنی کامل سلامت معنوی منحصر به اثر دعا ها و حالات وحی در بهبودی بیماری ها و جانشین شدن آن ها برای درمان های رایج و یا طب مکمل نیست .جامعه پزشکی اقبال خوبی به سلامت معنوی نشان داده است اما پیچیدگی بعد معنوی انسان و عدم توجه به روح و مبدا و معارف فرهنگ های مختلف ، موجب شده که هنوز تعریف جامع و مانعی از سلامت معنوی ارائه نشود. (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۸)

از طرفی، نهج البلاغه کتابی است که در همه امور بشر یاری گر و به نوعی مکمل قرآن کریم بوده است و بعد از قرآن بهترین آموزه ها را بیان کرده است. پس برای آشنایی بیشتر با سلامت معنوی ضرورت دارد به سخنان گهربار امام علی (ع) در این مورد بپردازیم. از دیدگاه امام علی (ع) تقوا و خویشترداری عامل مهم سلامت معنوی افراد است. ایشان میفرمایند: «بیماری های روان و جان خود را با تقوا درمان کنید و جان خود را آماده سفر کنید. (نهج البلاغه خطبه ۱۹۱) همچنین ایشان عفو و گذشت و پرهیز از کینه توزی از مردم را وسیله ای برای حفظ سلامتی معنوی می داند و می فرماید: « چون خشم گیر ، کی آن را فروشانم؟ در آن زمان که قدرت انتقام ندارم که به من بگویند چون صبر کنی بهتر است یا آنگاه که قدرت انتقام دارم؟ که به من بگویند: «اگر عفو کنی خوب است». (نهج البلاغه حکمت ۱۹۴)

واژه سلامت شامل ابعاد مختلف جسمی، روحی، روانی در فرد و اجتماع می شود و گوهر معنی سلامت عبارت می باشد از حالت و وضعیت طبیعی و فطری به گونه ای که فرد، اجتماع، حیوان، انسان و هر موجود دیگری که متصف به سلامت شود و به تعبیر دیگر تعلق به آن پیدا کند در مسیر و راه اصلی قرار می گیرد و کارهای که باید انجام دهد به خوبی انجام می دهد، به تعبیر ملاصالح مازندرانی؛ حالت با ملکه ای است که کارها به واسطه آن حالت و با ملکه به خوبی انجام می شود و در مسیر کمال قرار می گیرد و به تعبیر ابن سیناء صحت و سلامتی ملکه با حالتی است که هر یک از جوارح و اعضای انسانی کار مربوط به خود را درست انجام دهد. (یزدانی و همکاران، ۱۳۸۹)

هدف از سلامت معنوی از زمانی که بحث سلامت معنوی در دنیا مطرح شد و سازمان بهداشت جهانی آن را یکی از جنبه های سلامت قلمداد کرد، این سلامت را عاملی تأثیرگذار در بهبود سلامت جسمی و کاهش بیماریها به شمار آوردند و به طور کلی هدف از معنویت را در چارچوب هدف های مادی و جسمی خلاصه کردند. با اینکه خاستگاه معنویت را به اعتراف خود آنها باید در روح آدمی جستجو کرد، ولی آنان مقوله ی روح را برای غرض و هدف محدودی دنبال کرده اند؛ از اینرو برای آنان مهم نخواهد بود که این معنویت را از کجا باید بدست آورد؟ مهم برای آنان، رسیدن به آرامش، تمرکز و درون نگری است، هرچند آن را از عرفانهای آمیخته به شرک، چون هندویسم و بودیسم به دست آورند. اما از نظر مکتب حیاتبخش اسلام، سلامت جسم گرچه مهم است، ولی این سلامت در جهت تحقق سلامت روح مورد توجه قرار گرفته، بنابراین به آن از باب اصل و فرع نگاه میشود. امام علی (علیه السلام) در این باره در نهج البلاغه میفرماید: «آگاه باشید که فقر ، نوعی بال است؛ و سختتر از فقر، بیماری تن؛ و سختتر از بیماری تن، بیماری قلب است.» (دشتی، ۱۳۸۴)

بیان مسأله

متأسفانه همان طور که در جامعه شاهد هستیم میزان توجه افراد جامعه نسبت به دستورات دینی کاهش پیدا کرده است و این موضوع را می توان در نوع رابطه افراد جامعه با یکدیگر مشاهده کرد. حال این سوال پیش می آید که اگر افراد جامعه نسبت به سلامت معنوی دغدغه مند باشند آیا ما باز هم شاهد این ناهنجاری ها در جامعه هستیم؟

اهمیت موضوع

از زمانیکه صاحب نظران به اهمیت موضوع سلامت معنوی پی برده اند و آن را جزء یکی از مهمترین ارکان سلامت دانسته اند، اما پژوهشگران تا به حال نتوانسته اند به یک اجماع نظر کلی در این مورد برسند ولی با استفاده از منابع اسلامی و به خصوص نهج البلاغه می توان به اهمیت این موضوع و تأثیر شگرف آن پی برد. اهمیت این موضوع زمانی آشکار می شود که معنویت در جوامع بشری بسیار بالا رفته و از آن رو تحریف معنویت و ترویج معنویت های کاذب، دروغین و انحرافی بیشتر شده و باید بسی دقت کرد و سطح سلامت معنوی افراد را ارتقا داد. این پژوهش نیز با هدف تبیین سلامت معنوی از دیدگاه نهج البلاغه انجام شده است.

ادبیات و پیشینه تحقیق

پژوهشی اختصاصاً با این عنوان موجود نیست اما پژوهش‌های مشابهی در این زمینه توسط باقری (۱۳۷۹)، داویدیان (۱۳۷۷)، برومندی، نقس پورفر و عابدی (۱۳۷۸) و حسینی (۱۳۷۸) که به این نتیجه دست یافته‌اند که نهج البلاغه در ارتقای مولفه‌های سلامتی افراد جامعه تأکید دارد.

اسحاق رحیمیان بوگر در مقاله‌ای با عنوان مطالعه اثر بخشی آموزه‌های نهج البلاغه بر ارتقای سلامت روان دانشجویان به این نتیجه رسیده است که آموزه‌های نهج البلاغه بر سلامت روان در شرکت کنندگان گروه آزمایشی اثربخش است. در واقع میتوان اسنباط کرد که نهج البلاغه بع عنوان یک منبع بسیار ارزشمند دینی دارای راهکارهای مخصوص ارتقای سلامت افراد به خصوص رهنمودهایی برای اصلاح رفتار و کاهش نا به هنجاری‌ها است. در مجموع آموزه‌های نهج البلاغه بر سلامت روان دانشجویان به طور معناداری موثر است و باعث افزایش سلامت روان آنان شده است.

در مقاله محمد علی حیدرنیا با عنوان بررسی بعد اجتماعی سلامت در کلمات حکمت آمیز امام علی (ع) آورده است که کلمه‌های قصار امام علی در نهج البلاغه منبع معتبری میتوان شاخصه‌هایی را در بعد سلامت تبیین و از آن در سبک زندگی ایرانی-اسلامی بهره گرفت.

اهداف

هدف کلی، مفهوم‌شناسی سلامت معنوی و بررسی ابعاد مختلف سلامت معنوی از منظر نهج البلاغه است.
اهداف جزئی :

۱. تعیین رابطه بیانات دین اسلام در ارتباط با موضوع سلامت معنوی
۲. بررسی تأثیر روح بر جسم انسان از نظر منابع اسلامی
۳. بررسی تأثیر سلامت معنوی بر دیگر ابعاد وجودی انسان

فرضیه‌های پژوهش

آیا می‌توان تأثیر و رابطه‌ای میان سلامت معنوی و سلامت جسم افراد متصور شد؟
آیا می‌توان موضوع سلامت را بصورت تک بعدی بررسی کرد؟
آیا میزان اهمیت نسبت به سلامت معنوی در جوامع مختلف یکسان است؟

- تعیین رابطه بیانات دین اسلام در رابطه با موضوع سلامت معنوی

ایمان و تقرب الهی می‌تواند به عنوان یکی از مولفه‌های سلامت معنوی محسوب گردد. آن‌ها که به خدا ایمان آورد، دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد، آگاه باشید که تنها یاد خدا آرام بخش دل‌هاست. حدید، آیات ۲۲ و ۲۳. برای مشخص نمودن ارتباط ایمان و تقرب الهی با سلامت معنوی می‌بایست به برخی سخنان ارزشمند و گران‌بهای پیشوایان و بزرگان دین اشاره نمود. امام حسین (ع) فرموده‌اند هر که خشنودی خدا را بطلبد هر چند به قیمت خشم مردم، خداوند او را از امور مردم بی‌نیاز می‌کند و هر که رضایت مردم را با ناخشنودی خدا طلب کند خداوند او را به مردم وا می‌گذارد. (مستدرک الوسائل، ج ۱۲: ۲۰۹) آنانی که ایمان آوردند و ایمان‌شان را به ظلم و ستم نیالودند در دو عالم ایمنی برای آنهاست و هم‌این‌ها به حقیقت هدایت یافته‌اند. (سام آرام و همکاران، ۱۳۹۲)

- بررسی تأثیرات سلامت معنوی بر دیگر ابعاد وجودی انسان

سلامت معنوی برخورداری از قلب سلیم، منتج از حقیقت بندگی است. - با عدم احساس مالکیت بنده و انفا، - دوری از منفعت طلبی، تسلیم، توکل، تفویض امور به خدا و تحمل سرتی دا - اشتغال به اوامر و نوادی خدا، اجتناب از خودبینی و اصلاح سبک زندگی، دم واجد تأثیر مافوقطبیعی است، و دم با ایجاد شبکه حمایت اجتماعی در بعد اجتماعی، مدیریت استرس دا و معنا دادن به حوادث زندگی در بعد روانی و ایجاد رفتارهای سالم بهداشتی در بعد جسمی، بر سلامت مؤثر است. بندگی سبب، قناعت، سلامت اجتماعی، ردایی از اضطراب و افسردگی (سلامت روانی)، دلدادگی به خدا و انقطاع الی الله (سلامت معنوی) می شود. سکینه قلب، سلامت جسمی را ارتقا می دهد. (حسن ابوالقاسمی، مینو اسدزندی، ۱۳۹۸)

روش تحقیق

برخی از موضوعات مورد نظر برای پژوهش به ویژه آنهایی که کیفی هستند را، به دلیل ماهیت موضوع، نحوه گردآوری داده ها، شرایط متغیرهای مورد مطالعه، نمی توان با روشهای معمول تحقیق آزمایشی، همبستگی، پیمایشی و رویدادی مورد بررسی قرار داد، در نتیجه گردآوری داده ها طلب می کند که روشهای مناسب برای آنها تعیین گردد. در این تحقیق، پژوهشگر باتوجه به ماهیت موضوع، قصد خود را فقط با طرح سؤالات پژوهشی بیان می کنند و بیان اهداف تحقیق را در کنار سؤالات کافی دانسته اند، بر این بیان، پژوهش حاضر از آنجایی که به دنبال بررسی موانع عبرت آموزی از دیدگاه امام علی (ع) است، تحقیقی سندی به حساب می آید و به دلیل توصیفی بودن، منابع دست اول و دوم مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرند. پژوهش تحلیلی، پژوهشی است که بر اساس آن، اطلاعاتی که از طریق بررسی اسناد، مدارک و کتاب به دست آمده است، به گونه ای سامان دهی می شود که به پرسش های پژوهش پاسخ داده شود. (بازرگان، ۱۳۸۴)

در این پژوهش جامعه آماری پژوهش شامل کتاب های موجود در کتابخانه ها و مراکز تحقیقاتی؛ مقالات و نشریات مرتبط با موضوع عبرت آموزی، اسناد و روایات موجود در سیره عملی امام علی(ع) می باشد.

یافته ها

ابعاد سلامت را نمی توان محدود به بعد جسمی یا روانی کرد بلکه سلامت ابعاد دیگری نیز دارد و هر کدام از این ابعاد بر دیگری تأثیر می گذارند. اگر جامعه ای در مسیر این ابعاد و به ویژه سلامت معنوی گام بردارد می توان تأثیرات شگرف آن را در جامعه به وضوح مشاهده کرد.

با توجه به مطالعات صورت گرفته سلامت معنوی جامعه علوی به مفهوم ارتباط سالم انسان با عالم معنا و حرکت او در مسیر قرب الهی با ابزار توحید و معاد باوری، وارستگی و بندگی خداوند است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) تمدنی متعالی پایه ریزی کرد که هدف آن نجات انسان در تمامی عرصه های مادی و معنوی، بود. از آن جای که نظام سازی همه جانبه امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر محوریت کتاب خدا و سنت رسول الله (صلی الله علیه و آله) است بنیادی معنوی دارد و نظام سازی اجتماعی ایشان نیز از این قاعده مستثنی نیست. این پژوهش با روش توصیفی، تحلیلی و از دریچه نهج البلاغه به بررسی آسیب های توسعه ی معنویت در جوامع اسلامی پرداخته است. و حاصل آن مؤلفه های: ترک معنویت و عبودیت، جدایی از پیشوای معنوی (انسان کامل)، مادی شدن نگرش دینی، انقطاع معنویت، دین در خدمت بشر، معنویت منهای عقلانیت، تجمل گرایی، فقر مادی و معنوی است.

بحث و نتیجه گیری

سخنان گهربار اهل بیت و به خصوص نهج البلاغه امام علی «ع» منبعی قابل استناد است که باتوجه به اعتبار و ارزش گوینده آن می توان یکسری معیار و ملاک را در تمام ابعاد سلامت و به ویژه در بعد معنوی سلامت در جامعه تبیین کرد. امیرمؤمنان علی(ع) با ارائه الگوهای صحیح و با تکیه بر اصل تعقل و تدبیر در تاریخ زندگی پیشینیان و سیر و نظر در آثار برجامانده از آنان، همواره انسان ها را به توجه به بعد سلامت معنوی راهنمایی می کند و با موعظه های بلیغ خود فطرت آدمیان را بیدار می سازد. لذا بهره

وری هرچه بیش تر از امکانات و استعدادهای انسانی و استفاده بهینه از سرمایه عمر و نیل به سعادت مندی، مستلزم توجه به بعد سلامت معنوی است.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- لغت نامه دهخدا
- ۳- حیدر نیا محمد علی ، ۱۳۹۵ ، بررسی بعد سلامت اجتماعی در کلمات حکمت آمیز امام علی (ع)، مجله پژوهش در دین و سلامت
- ۴- رحیمیان بوگر ، اسحاق ، ۱۳۹۲ ، مطالعه اثر بخشی آموزه های نهج البلاغه بر ارتقای سلامت روان دانشجویان ، فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه
- ۵- احمدوند محمد علی ، ۱۳۸۳ ، بهداشت روانی ، قم : دانشگاه پیام نور
- ۶- ابن سینا بوعلی ، ۱۳۷۵ ، الاشارات و تنبیهات ، قم : نشر البلاغه
- ۷- پرچم ، اعظم و منصور قره عود ، ۱۳۸۹ ، سلامت روان از نظر مکتب اسلام و روان شناسی ، دو فصلنامه منهای ، ش ۱۱ ، ص ۴۹-۷۷
- ۸- صدیقی سیده سمیه ، ۱۳۹۵ ، سلامت جسم در قرآن ، همایش ملی سلامت از دیدگاه قرآن کریم
- ۹- نجفی حسن ، نقی فقیهی علی ، رهنما اکبر ، ۱۳۹۴ ، راهکار های ارتقای سلامت روانی فرزندان : بر گرفته از سبک زندگی اهل بیت (ع)
- ۱۰- امیدواری سپیده ، ۱۳۸۷ ، سلامت معنوی : مفاهیم و چالش ها ، فصلنامه پژوهش های میان رشته ای قرآنی
- ۱۱- ابوالقاسمی محمد جواد ، ۱۳۹۸ ، نقش سلامت معنوی در شکوفایی فطرت ، مجله اخلاق پزشکی
- ۱۲- یوسفی حبیب الله ، عبدالکریمی نطنری مرضیه ، نسائی برزکی حسین ، ۱۳۹۸ ، مبانی سلامت معنوی در قرآن ، دوماه نامه فیض / ضمیمه ۱۳۹۸ / دوره ۲۳ / شماره ۷
- ۱۳- مظفری نیا فائزه ، امین شکروی فرخنده ، حیدر نیا علیرضا ، ۱۳۹۳ ، رابطه بین سلامت معنوی و شادکامی دانشجویان ، فصلنامه علمی پژوهشی آموزش بهداشت و ارتقای سلامت
- ۱۴- دشتی، محمد ، ۱۳۸۴ ، ترجمه نهج البلاغه حضرت امیرالمومنین، موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین(ع)
- ۱۵- دکتر عزت الله سام آرام، دکتر جعفر زهرا جریبی، دکتر محمد مهدی فداکار، دکتر محمد تقی کرمی، دکتر محمد مهدی شمسایی ، سلامت معنوی : چارچوب ، محدوده و مولفه های تربیتی مبتنی بر آموزه های اسلام، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی
- ۱۶- حسن ابوالقاسمی ، مینو اسدزندی ، ۱۳۹۸ ، تبیین چگونگی تأثیر سلامت معنوی بر سایر ابعاد سلامت، نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی سال سوم، شماره دوم، تابستان ۸۹ ، صفحات ۴۶۱ تا ۴
- ۱۷- نخعی مقدم، م.، و فانی، م. (۱۳۹۵). نگاهی به مفهوم سلامت معنوی در گزاره های نهج البلاغه (مقاله مروری). پژوهش در دین و سلامت، ۲(۲)، ۵۹-۶۵
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=272536>